

Ca n'Isach (Palau-saverdera): un assentament a l'aire lliure del neolític mitjà

JOSEP TARRÚS, JÚLIA CHINCHILLA, SARA ALIAGA,
ORIOI MERCADAL

HISTÒRIA I SITUACIÓ

El febrer de 1987, membres del GESEART¹ descobriren aquest important jaciment, a causa de l'obertura d'un carrer en la urbanització del mateix nom. Aquell mateix any es va fer una prospecció i des del 1988 s'hi excava sistemàticament.

L'assentament es troba en un replà del vessant sud-occidental de la serra de Rodes, sobre la cota 100 s.n.m., en una zona de contacte entre roques de gneis i d'esquist. És situat en un dels pocs punts que poden permetre un establiment humà en aquesta regió, perquè a tocar la muntanya començaven els aiguamolls, que han obligat a bastir els pobles al peu de la serralada o en llocs poc elevats. És delimitat al nord pel torrent del Riutort, a l'est per l'espadat de la serra de Rodes, mentre que al sud i a l'oest hi ha una cinglera d'esquist, que protegeix en semicercle el jaciment.

EL MEDI NATURAL

Segons els resultats de les anàlisis palinològiques² i antracològiques,³ el paisatge que envoltava l'assentament al final del IV mil.lenni era molt més humit que l'actual. Es tractava d'un entorn obert, dominat per herbàcies i arbustos (*Cistus*, *Erica* i *Calluna-vulgaris*), amb clapes de boscos mediterranis (*Pinus*, *Quercus* i *Olea-Phillyrea*), al costat d'arbres de ribera (*Tamarix*, *Corylus avellana*, *Juniperus*, *Alnus glutinosa* i *Ulmus minor*). Cal destacar la presència del tàxon *Cerealia*, que ens assegura l'existència de camps de conreu al voltant de l'hàbitat.

(1) E. Carreras i M.D. Piñero.

(2) F. Burjachs.

(3) M.T. Ros.

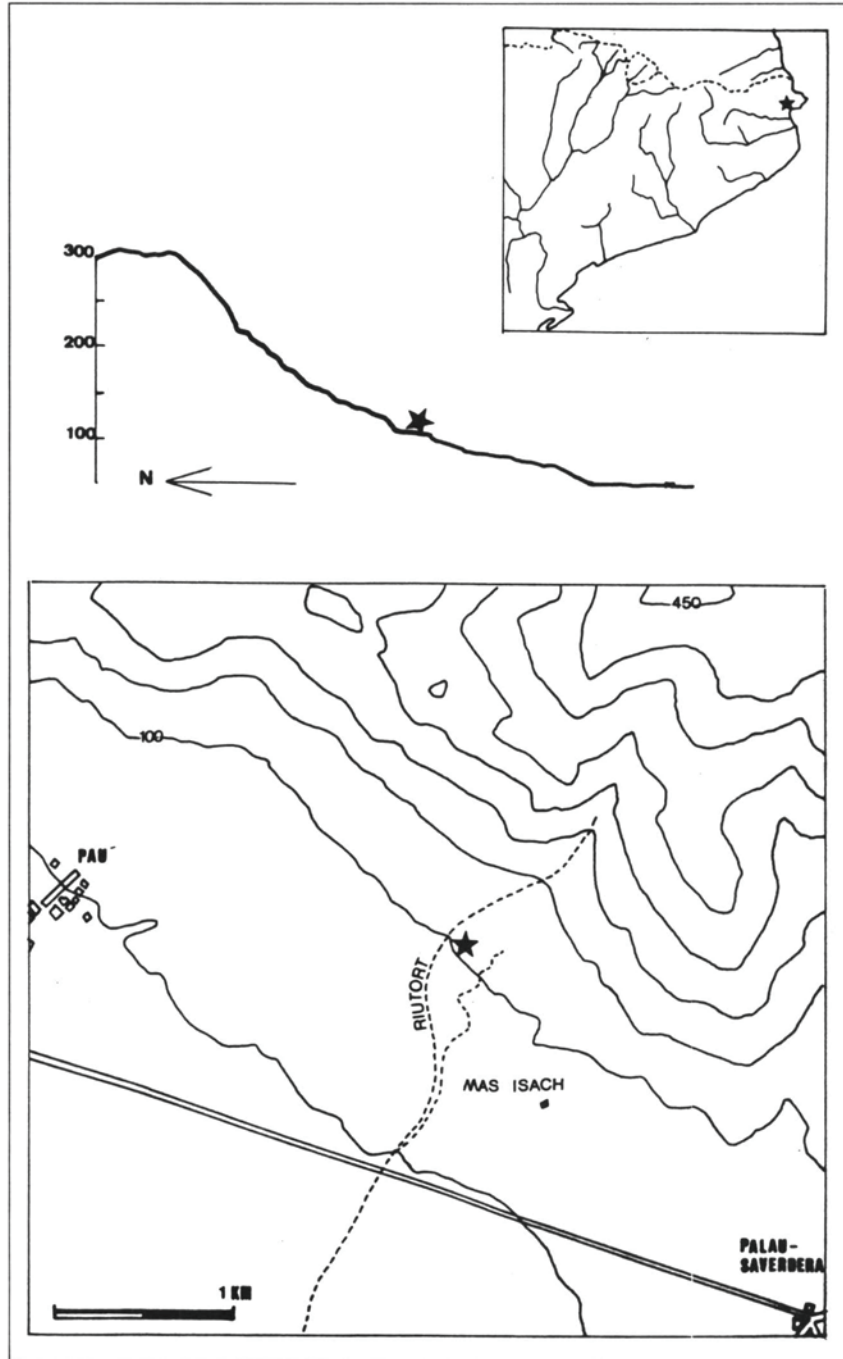

Fig. 1. Situació de l'assentament del neolític mitjà de Ca n'Isach (Palau-saverbera, Alt Empordà).

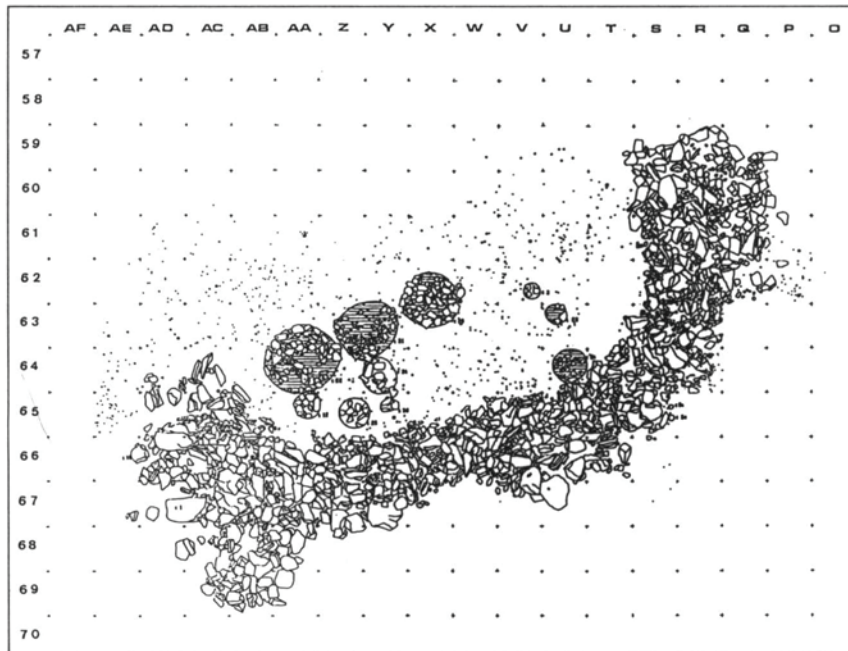

Fig. 2. El nivell Ib de l'espai d'habitatge 1 (EH1).

EL JACIMENT ARQUEOLÒGIC

L'assentament

De l'assentament de Ca n'Isach només coneixem ara com ara l'espai d'Habitatge 1r o Estructural 1, que engloba actualment 28 estructures diverses en tres nivells o pisos d'ocupació.

Sabem que hi ha altres possibles zones d'edificacions, com l'estructura 26, desplaçada més al sud-oest de l'anterior, que pot ser un nou Espai d'Habitatge.

Tot sembla indicar que en el replà de 800 m² que ocupa l'assentament hi havia més d'una gran estructura o espai d'habitatge.

Cal comprovar també la presència de possibles restes d'un mur d'aspecte vell i de grans blocs a la part nord-oest.

L'estratigrafia

S'han pogut diferenciar tres estrats en el conjunt del jaciment, a part del superficial, força remenat per les màquines excavadores.

—Estrat I, de sorres marró clar, compactes, amb restes d'estructures i amb material arqueològic del neolític mitjà i una potència d'uns 50 cm.

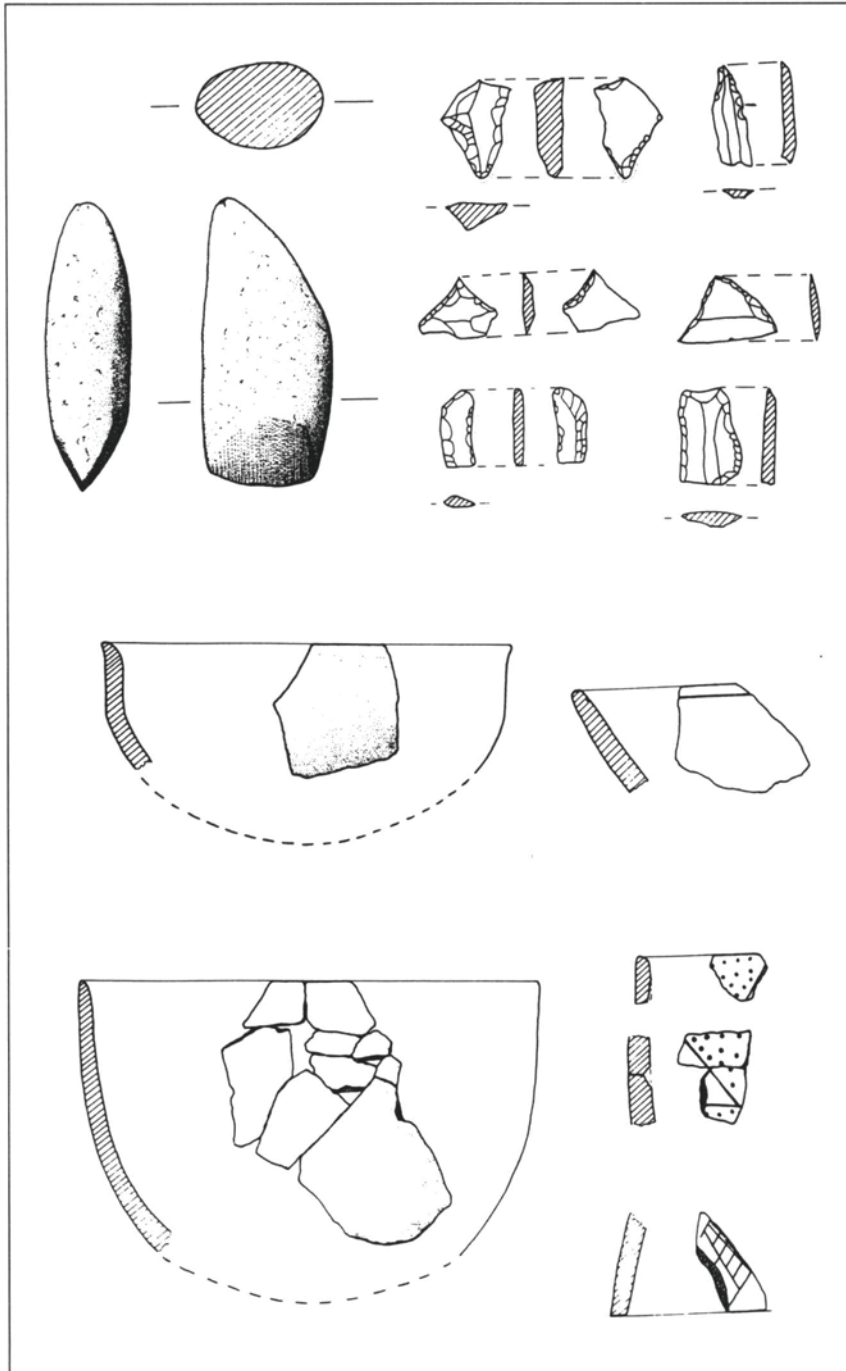

Fig. 3. Materials arqueològics.

–Estrat II, de sorres marró fosc compactes, amb només una estructura coneguda en aquests moments (no excavat). El material arqueològic és del neolític mitjà, amb uns 20 cm de potència.

–Estrat III, de sorres engrunades, groguenques, arqueològicament estèril.

L'Espai d'Habitatge 1

Aquest és limitat per un mur o sòcol gairebé semicircular, amb els dos extrems engruixits i de forma quadrangular, que s'estén de nord-oest a sud-oest. D'ambdós, el millor conservat és el del sud-oest.

El mur descansa sobre l'estrat I i al seu redós hi ha 3 nivells d'ocupació (Io, Ia, Ib). Es tracta d'un parament fet amb grans lloses, d'esquist generalment, a les vores, a l'interior de les quals hi ha un reompliment de blocs de gneis, esquist, quars (roques locals) de mides mitjanes i petites. El seu gruix varia entre 50 i 60 cm de potència, excepte a la plataforma quadrangular de l'extrem sud, on només hi ha una filada de lloses-blocs d'escassa potència (entre 15 i 20 cm).

És més probable que es tracti d'un sòcol que d'un mur, tal com s'entén en moments posteriors. Aquest sòcol tindria clavats·pals de mides diverses, i correspondrien a aquesta funció els forats de pal localitzats a l'interior de l'estructura 1 (est. 1A a 1G). La seva funció sembla relacionada amb el tancament o arrecerament de l'espai que hi ha al seu interior. Aquí es van localitzar tres nivells, que corresponen a tres pisos d'ocupació d'una durada limitada, sempre dins del neolític mitjà. Així, l'estratigrafia coneguda en aquest Espai d'Habitatge 1 és la següent:

–Estrat I. –Nivell Io, entre les cotes de 50 i 60 cm.

–Nivell Ia, entre les cotes de 60 i 80 cm.

–Nivell Ib, entre les cotes de 80 i 100 cm.

–Estrat II, entre les cotes de 100 i 120 cm, (sense excavar).

–Estrat III, roca local de gneis.

Els nivells Io i Ia són presents en tota la superfície de l'habitatge, mentre que el nivell Ib, només apareix dins de la zona protegida pel mur sòcol. Això és degut que aquest nivell Ib es troba sedimentat dins de la suau depressió o conca que hi ha dins d'aquest EH1 (natural o bé artificial).

La distribució dels materials

Mitjançant la projecció en dues seccions (nord-sud i est-oest) de tots els materials arqueològics apareguts a l'EH1, entre els nivells Io-Ib, es pot observar clarament la seva forta concentració en una franja que va des de la cota 1000. Dintre d'aquesta franja, la zona més densa correspon a la base del nivell Ib, i ja més esclarits també marcats els pisos Io i Ia. Pel que fa al pendent, s'observa una més gran concentració en els quadres interiors de l'EH1, tant de nord a sud com d'est a oest.

La projecció en planta d'aquests mateixos materials⁴, s'ha dividit en 6 categories diferents: ceràmica, indústria lítica tallada, elements de mòlta, indústria de roca polida, discos i inscultures, i s'han considerat els materials pertanyents a estructures. D'aquesta manera, en el nivell Ib s'observa una clara concentració dels elements de mòlta i la indústria de roca polida a l'extrem nord-occidental de l'EH1, mentre que les altres categories estan més repartides per tota la seva extensió. Aquesta distribució ens indicaria l'especialització d'una zona en la mòlta dels cereals. També es pot observar que els materials del nivell Ib queden dins de l'àrea interna de l'EH1.

Sòls d'habitació i estructures

La mateixa distribució dels materials arqueològics, a les seccions, ens marca l'existència d'una franja molt clara d'ocupació neolítica de l'EH1, separable en tres nivells distints. De fet, però, és l'existència d'estructures obertes o implantades a les cotes d'aquests pisos d'habitació el que ens defineix amb més seguretat aquestes diferents etapes d'ocupació de l'EH1. Aquestes estructures queden, a vegades, fins i tot sobreposades, amb la qual cosa la seva seriació en el temps queda assegurada.

Pel que fa a la distribució concreta del tipus d'estructura dins de cada sòl arqueològic, podem observar el següent:

–Al nivell Ib, de sud a nord, tenim un possible foc pla (est. 2A), a tocar el mur, i 3 cubetes de combustió, una al costat de l'altra, a la part central i occidental de l'EH1.

Els forats de pal són abundants en aquesta fase, perquè sense comptar els que existeixen al mur-sòcol, hem pogut localitzar-ne 7. D'aquests, 2 són a l'exterior de l'estructura 1, un a l'extrem nord-est (est. 10) i l'altre al sud-oest (est. 5), mentre que els altres es disposen longitudinalment; són les estructures 3, 30, 24, 25 i 12.

També tenim dins d'aquest nivell l'estructura 23, que hem considerat dins de la categoria de «braser», i que se situa a la zona sud de l'EH1.

–Al nivell Ia, tindríem les 2 cubetes de combustió existents (est. 4 i 14), situades, la primera, damunt de l'estructura 20, en el centre de l'EH1, i la segona, una mica més al nord-est.

Els forats de pal d'aquest nivell, se'n troben dos a prop d'altres estructures; així tenim l'estructura 28 a prop d'una estructura de combustió (est. 14), i l'estructura 9 al costat de l'estructura de conservació 8; d'aquest tipus també són les estructures 6 i 15.

Dins d'aquest nivell, l'estructura 8 es considera una petita fossa de conservació, la qual es troba a la zona nord-est de l'EH1, just al límit de la zona interna.

–Al nivell Io les estructures d'implantació (forats de pal) són 2 (est. 11 i est.

(4) M. Buch.

27). En aquest nivell s'obren 4 noves cubetes de combustió, totes a la zona externa de l'EH1. Una d'elles, l'est 13, posseeix 3 subestructures d'implantació al seu voltant.

Dins d'aquest nivell trobem l'estructura 29, la qual hem considerat que es tracta d'un «braser». Per acabar cal parlar de les estructures 7 i 17, les més internes d'aquest nivell, les quals han estat considerades com de conservació alhora que no sembla que es relacionin amb cap altra estructura d'aquest pis.

De la distribució espacial d'aquestes diverses estructures, cadascuna al seu pis d'ocupació, sembla que se'n pot deduir la voluntat dels grups neolítics de Ca n'Isach de formar concentracions d'estructures de combustió i de «brasers», amb forats de pal sovint relacionats amb aquestes, possiblement per a funcions de trípode aeri. Els forats de pal concentrats a l'angle oest de l'EH1, dins del nivell Ib, poden tenir aquesta funció en relació a les properes estructures de combustió (est. 20, 21 i 24). Aquesta relació s'estableix en tots els nivells d'ocupació. Altres forats de pal, d'altra banda, apareixen desconnectats d'estructures d'aquesta classe, i cal veure'ls relacionats amb l'estructura de tancament de l'EH1. Finalment, les estructures considerades d'emmagatzematge (est. 8 i 17) i en particular la 17, que potser contenia una reserva d'aigua, només apareixen als nivells Ia i Io, i estan situades prop del límit extern de l'EH1.

Cabana o recinte d'ús social?

Queda per resoldre el problema de la funció que tenia aquest Espai d'Habitatge 1r de Ca n'Isach. Si ens fixem en la possible existència de zones de treball que semblen identificar-se a partir de la distribució dels materials (nivell Ib), i en la varietat d'estructures de combustió o d'emmagatzematge (brasers, sitges), el model d'ocupació humana resultant sembla el d'un hàbitat permanent. També ens fa pensar això la superposició de pisos d'habitació, que delaten un marge de temps suficient perquè algunes estructures de combustió siguin substituïdes per altres que sovint s'hi sobreposen. No es pot descartar, és clar, que es tracti d'estructures d'amortització ràpida, però això no varia substancialment el model d'ocupació que proposem, sinó només la seva durada.

A hores d'ara, la hipòtesi que l'assentament de Can n'Isach sigui una cabana o aixopluc de caire permanent sembla, doncs, més probable que la que es tracti d'un recinte d'ús purament cerimonial o una simple cleda per al ramat.

TIPUS D'ESTRUCTURES

A Ca n'Isach s'han localitzat i excavat multitud d'estructures (30 en aquests moments) que corresponen a funcions diferenciades. Segons aquesta probable funció es pot fer una primera classificació en estructures de tancament, de sosteniment, de combustió i de conservació. Aquesta divisió s'ha realitzat tenint en compte tant la seva forma com el seu contingut (sediments, materials).

Aquest darrer ha estat sovint l'únic element fiable a l'hora de definir aquestes funcions.

Estructures de tancament

En aquest grup englobem els murs o sòcols que delimiten els espais d'habitació de Ca n'Isach. Són les estructures 1 i 26.

Estructures de sosteniment

-Tipus A: Es tracta de forats d'implantació per a estakes d'un diàmetre comprès entre 10 i 15 cm. Podem diferenciar-ne dos subtipus, a) simples forats circulars, profunds (est. 5A-B); b) forats quadrangulars, profunds amb falques (est. 6, 11, 30).

-Tipus B: Es tracta de forats d'implantació per a pals mitjans d'un diàmetre comprès entre 15 i 25 cm. En coneixem un únic tipus: forats ovalats amb falques, mitjanament profunds (estructures 3, 9, 10, 27 i 28).

-Tipus C: Es tracta de forats d'implantació per a grans pals d'un diàmetre comprès entre 40 i 50 cm. Podem diferenciar-ne dos subtipus: a) forats ovalats amb falques, poc profunds, en cuberta (est. 12, 24 i 25); b) forats ovalats amb falques, poc profunds amb solera de lloses (est. 15).

A l'estructura 1, que encercla l'Espai d'Habitatge 1r, hi observem forats d'implantació del tipus B (est. 1D, E, F, G) i C1 (est. 1A, B, C), mentre que a l'estructura 26 només hi coneixem, ara com ara, una subestructura (26A) del tipus Ab.

Estructures de combustió

Les estructures de combustió són molt abundants a Ca n'Isach i també són les més fàcilment identificables. Seguint el treball de Jean Gascó (1985) podem fer dues grans divisions entre les estructures de combustió de Ca n'Isach; els focs plans i les cubetes de combustió.

Els focs plans

Només tenim una estructura (est. 2A1), la qual consisteix en una acumulació circular de cendres i carbons d'uns 85 cm de diàmetre per uns 10 cm de potència. Estava delimitada per petites plaquetes d'esquist i al seu centre, en superfície, hi havia una concentració de petits quarsos cremats.

Les cubetes de combustió

Tenim 10 exemples a Ca n'Isach, i n'hem diferenciat cinc tipus.

Tipus A. Representat per l'estructura 20, es tracta d'una cubeta circular molt poc profunda (16 cm de potència) i força gran (150 cm de diàmetre). En superfície presenta una capa de terres marronoses clares, sense cendres ni quarsos cremats. Entre aquesta capa i la següent de terres marró fosc, hi ha alguns quarsos cremats i uns quants carbons.

Tipus B. Representat per l'estructura 4, es tracta d'una cubeta circular força profunda (28 cm de potència) i de dimensions mitjanes (115 cm de diàmetre). En superfície presenta una capa de terres marronoses clares, a sota hi ha una capa de cendres i de carbons amb algun quars cremat.

Tipus C. Representat per l'estructura 2A2. Es tracta d'una cubeta circular força profunda (20 cm de potència) i de dimensions mitjanes (85 cm de diàmetre). En superfície presentava una capa de cendres i de carbons, a l'interior de la qual hi havia algun quars cremat. A sota hi ha una capa de terres marró fosc.

Tipus D. Representat per les estructures 14, 16, 18, 19, 21 i 22. Són cubetes circulars força profundes (entre 25 i 33 cm de potència), a excepció de l'estructura 21 que només té 16 cm de fondària, i les seves dimensions són grans (entre 140 i 187 cm de diàmetre). En superfície presenten una capa de terres marronoses clares, sense cendres ni quarsos cremats. A sota hi ha una capa de cendres i de carbons amb algun quars cremat. Finalment, la darrera capa és de terres marró fosc amb petits quarsos cremats molt triturats.

Tipus E. Representat per l'estructura 13, que és una cubeta força profunda (25 cm de potència) i de dimensions grans (145 cm de diàmetre). En superfície presenta una capa de terres marró fosc amb petits quarsos cremats.

Estructures de conservació

Aquest tipus d'estructures han estat les de més difícil interpretació de Ca n'Isach; de fet, els tipus següents que proposem els hem adscrit a una o altra categoria com a hipòtesi de treball i, per tant, no estem pas segurs que la funció que els assignem sigui realment la que tenien originalment. En total es tracta de 5 estructures.

Brasiers

Aquest tipus és representat per les estructures 23 i 29. Es tracta d'una cubeta circular poc profunda (entre 14 i 15 cm) i de petites dimensions (entre 45 i 55 cm de diàmetre). En superfície presenta una capa de terres marronoses clares, sense cendres ni carbons, però amb algun bloc de roca local. A sota hi ha una capa de cendres i algun carbó. Aquest tipus d'estructura, la considerem que es pot englobar en la categoria de «brasiers» de Jean Gascó, és a dir, dipòsits de cendres.

Sitges

Són representades per les estructures 8 i 17, que representen dos subtipus diferents.

Tipus A. L'estructura 8 és una fossa circular força profunda (30 cm) i de dimensions mitjanes (105 cm de diàmetre), que des de la superfície té una capa de terres marronoses clares, sense cendres, que n'és l'únic sediment. Estava reomplerta de blocs de gneis i esquist. L'existència d'un fragment d'os (no determinable) dins de l'esmentada estructura i davant les característiques d'acidesa del sòl, que no permet la conservació d'aquest tipus de restes, en fa significativa la presència.

Tipus B. L'estructura 17 és una fossa circular profunda (40 cm) i de dimensions grans (130 cm de diàmetre). Des de la superfície presenta una capa de terres marronoses clares, sense cendres i carbons, que n'és l'únic sediment. El seu interior estava «folrat» amb grans lloses d'esquist clavades i al seu fons, una solera de blocs de gneis, estava reomplerta amb blocs. La presència d'un gran fragment de terra cuita podria indicar que estava parcialment revestida o tapada amb aquest material.

Cisterna

L'estructura 7 és la més complexa de totes les estructures excavades a Ca n'Isach. Es tracta d'una cubeta circular molt profunda (75 cm) i de grans dimensions (130 cm), les parets de la qual eren revestides amb grans lloses d'esquist clavades verticalment reomplerta amb nombrosos blocs. Dintre seu es diferenciaren tres capes de sediments: la primera i la més potent era de terres marró clar, la segona amb terres marró fosc i la tercera, que cobria tot el seu fons, era formada per terres molt argiloses i humides. Aquesta singular de l'últim nivell, a causa del fet que la resta de sediments són fets amb sorres per descomposició de les roques locals, ens pot donar la clau de la funció original d'aquesta estructura; aquesta capa sembla que només s'ha pogut formar per un llarg contacte amb aigua estancada.

LA CULTURA MATERIAL

Els vasos ceràmics

Els fragments ceràmics de Ca n'Isach corresponen a vores exvasades o reentrants, amb llavis de tipus arrodonit, aprimat o engruixit; sense que hi hagi una presència de llavis aplanats o bisellats. Les prensions són majoritàriament mugrons o mamellons, alguna vegada perforats, amb alguna nansa de cinta vertical i també alguna nansa tubular (vertical o horitzontal). Les bases són gairebé sempre arrodonides amb presència, però, d'alguna base plana o aplanada, corresponents a vasos mitjans o petits. Els acabats de les superfícies són sem-

pre llisos (possiblement polits), malgrat la mala conservació dels fragments. Les úniques decoracions conegudes són algunes petites incisions i algun esgrafiament geomètric sobre vasos petits.

D'entre els vasos de Ca n'Isach, en podem fer dues grans distincions: els vasos d'emmagatzematge i els vasos domèstics. Els primers són sempre presents en els llocs d'hàbitat, on servien per emmagatzemar els aliments (líquids o sòlids) o les manufactures sobrants. Les formes d'aquests vasos corresponen a grans gerres cilíndriques, sovint provistes de mamellons o grans nanses de cinta a la part superior del recipient.

Com a vasos domèstics entenem els vasos petits i mitjans que devien tenir una funció quotidiana o domèstica, és a dir, els bols, escudelles, tasses carenades i olles, emprats per cuinar o per alimentar-se. Els bols poden portar algun mugró com a element de pressió o bé com a adornament, formant una corona sota el llavi, mentre que les escudelles acostumen a no dur-ne cap. Les tasses carenades poden dur nanses tubulars verticals o horitzontals i també nanses de cinta petites; mentre que les olles duen mugrons o mamellons sota la vora o bé van provistes de nanses de cinta.

La indústria lítica

La indústria lítica tallada és feta sobre diversos tipus de sílex (beix, marró, vermellós, negre), entre ells el melat, també sobre quars i cristall de roca. S'empraren nuclis polièdrics, de tortuga i sobretot prismàtics, que quan són de sílex els trobem sempre en estat d'explotació final i, en canvi, quan són de quars, es recuperen a vegades quasi sencers. S'han trobat diversos rierencs de quars, amb senyals de percussió en un extrem, que poden haver estat els percussors emprats en aquesta indústria lítica.

Del total de les extraccions, dominen les làmines sobre les ascles, amb valors mitjans compresos entre les ECA (Extraccions Curtes Amples) i les EL (Extraccions Llargues), encara que la majoria són ECE (Extraccions Curtes Estretes).

Aquestes làmines o ascles eren convertides amb retocs abruptes, sobrelevats, simples o plans, en geomètrics (triangles i trapezis), làmines amb dors, trepants, raspadors, osques, puntes foliàcies i sobretot en làmines amb retocs marginals, com a peces de falç o com a ganivets.

La indústria sobre roca polida

Les eines sobre roca polida són fetes totes sobre corniana, menys una destreal que és d'esquist verdós. Destaquem una massa amb ranura central de gneis, diversos polidors sobre quars i diverses destrals sobre corniana.

Els elements de mòlta

Gairebé totes les pedres de molí trobades són barquiformes, sobre gneis o esquist, encara que també n'hi ha alguna de rectangular. No falten tampoc les mans de molí, troncocòniques o prismàtiques, fetes sobre les mateixes roques locals.

Els discos

Un altre element comú de Ca n'Isach amb els dòlmens antics i les cistes amb túmul de l'Alt Empordà són els «discos». Es tracta d'objectes circulars de mides variables (entre 70 i 190 mm), a vegades perforats, que han estat retallats per retocs simples directes o bifacials, sobre esquistos i rarament en quars.

Les inscultures

La seva presència permet de relacionar el jaciment amb els sepulcres de corredor i cistes amb túmul de la mateixa zona. Les trobem localitzades en lloses que formen part de l'estructura 1 o 26 i també en pedres de reompliment a l'interior d'alguna estructura. Es tracten principalment de cassoletes amb reguerons.

La cronologia de Ca n'Isach ha permès envellir l'aparició d'aquestes inscultures fins al final del IV mil.lenni aC, moment en què també apareixen els primers sepulcres de corredor de l'Albera-serra de Rodes-cap de Creus, i que ens relaciona l'hàbitat a l'aire lliure de Ca n'Isach amb aquestes construccions sepulcrales.

Els recursos alimentaris

L'absència gairebé de restes òssies es deu a l'alt índex d'acidesa dels sediments geològics on es troba situat l'assentament. Això ens priva d'una important font de dades arqueològiques (paleoconòmiques i ambientals), i també de poder assegurar la funció original d'algunes estructures. Fins al moment tampoc no s'han recuperat restes carpològiques entre els carbons procedents de les estructures de combustió.

LA CRONOLOGIA ABSOLUTA

Es van fer dues datacions de C14 a partir d'una mostra de carbons procedent de la mateixa estructura, la est. 2, la qual es tracta d'un foc pla del nivell Ib a l'interior de l'Espai d'Habitatge 1. Les datacions són les següents:

–UBAR-164:5060 ± 100BP...=...3110 ± 100BC...=...4105-3655BC (calibrat).

–GAK-14234:4660 ± 100BP.=...2710 ± 110BC...=...3760-3155BC

També es va fer un mesurament per termoluminiscència⁵ sobre un fragment ceràmic del nivell Io de l'EH1, als laboratoris del Centre de Recherche Nucleaire d'Estrasburg amb els resultats següents:

TL(CNRS):3250 ± 215aC, en anys reals...=...3465-3035BC

Aquestes datacions ens situen Ca n'Isach al final del IV o inicis del III mil.lenni, en cronologia C14 convencional, o bé a mitjan IV mil.lenni en cronologia real o calibrada.

CONSIDERACIONS FINALS

Pel que ara sabem, Ca n'Isach devia ésser un assentament a l'aire lliure, fix i d'una certa importància poblacional, si s'ha de jutjar per la multitud d'estructures d'habitació trobades en els tres sòls arqueològics estudiats a l'EH1.

Aquests tres nivells de l'EH1, i també l'estrat II subjacent del neolític mitjà, ens indiquen una certa durada de la vida d'aquest hàbitat.

La seva situació, en un replà molt favorable per a un assentament fix, prop d'un torrent i dominant la plana, són arguments a favor de considerar aquest jaciment com un hàbitat important, un nucli central de població.

L'existència de dos sepulcres de corredor amb cambra subcircular (Barraca d'en Rabert i Mas Bofill) a 150 m al nord i al sud del jaciment, que poden haver estat bastits també al final del IV o al principi del III mil.lenni aC (no calibrat), poden ser interpretats com la necròpoli d'aquest poblat neolític.

En tot cas, Ca n'Isach, és un assentament a l'aire lliure del neolític mitjà ple de Catalunya dins d'un possible Grup Empordanès (amb ceràmiques d'estil Montboló en un context Chassey), que podria actuar espacialment com un grup intermedi entre el Chassey i els sepulcres de fossa (Vallesà-Solsonià).

BIBLIOGRAFIA

BEECHING, ALAIN; GASCÓ, JEAN (1989): *Les foyers de la Préhistoire récente du Sud de la France. (Descriptions, analyses, et essais d'interprétation)*. Actes du Colloque de Nemours 1987. Mémoires du Musée de Préhistoire d'Ile de France, 2, p. 275-292.

BEECHING, ALAIN; MOULIN, BERNARD (1981): *Les structures de combustion des niveaux supérieurs de la Baume de Ronze (Ardèche)*. Première approche Bulletin de la Société Préhistorique Française. Tom 78.

GASCÓ, JEAN (1985): *Les installations du Quotidien*, DAF, núm. 1, París, 140 p.

(5) C. Navarro.